

دی‌وی‌دی و کاربرد آن در آموزش زبان و ترجمه

دکتر محمد شهباز

کاربرد ابزار دیداری- شنیداری همواره یکی از راه‌های آموزش زبان — و ترجمه — بوده است. از جمله این ابزار، می‌توان به کتاب و تصویر، صفحه‌های گرامافون، نوار کاست، نوار ویدئو و نیز قالبهای چندرسانه‌ای مانند دیسک فشرده اطلاعات (CD-ROM) اشاره کرد. دی‌وی‌دی (DVD) قالب چندرسانه‌ای تازه‌ای است که برای عرضه فیلمهای سینمایی، مواد بصری و نرم‌افزار به کار می‌رود؛ ولی می‌توان آن را برای آموزش زبان و ترجمه نیز به کار برد. در این مقاله مختصر، سعی دارم این ابزار تازه و کاربردهای آن را در حیطه زبان به‌طور ساده توضیح دهم.

۱. دی‌وی‌دی چیست؟

دی‌وی‌دی (کوته‌اشده Digital Versatile Disk) اساساً نوعی دیسک فشرده، مانند دیسک فشرده موسیقی، اما با ظرفیت زیاد است. دی‌وی‌دی‌های چهار لایه امروزی تا ۱۷ GB ظرفیت دارند. هر لایه می‌تواند تا ۴/۷ GB داده ذخیره سازد. بنابراین، بر روی یک دی‌وی‌دی که هر طرف آن دو لایه دارد می‌توان تا ۱۷ GB داده ذخیره کرد که برای چهار فیلم سینمایی کفایت می‌کند. تماشای دی‌وی‌دی به دو صورت سخت‌افزاری با دستگاه پخش (DVD Player) و نرم‌افزاری با DVD Drive و برخی از نرم‌افزارهای پخش این رسانه مانند WinDVD امکان‌پذیر است. بر روی دی‌وی‌دی، داده‌ها به صورت لیزری ضبط و خوانده می‌شود. چون در اینجا، کاربرد این ابزار برای آموزش زبان و ترجمه مدنظر است، فعلاً از ذکر توضیحات فنی در می‌گذرم و چند نکته اساسی را در بخش نهایی این مقاله خواهم آورد.

۲. کاربرد عام دی‌وی‌دی

دی‌وی‌دی نیز همچون دیسک فشرده (CD) ابتدا برای عرضه محصولات دیداری- شنیداری ابداع شد ولی خیلی زود راه خود را به دنیای کامپیوتر باز کرد و امروز برخی از منابع مرجع، همچون دایرةالمعارف بریتانیکا، و نیز نرم‌افزارها روی این قالب عرضه می‌شود. فیلمهای سینمایی از جمله مهم‌ترین مواد تصویری است که علاوه بر قالبهای پیشین مانند نوار ویدئو و صفحه لیزری، به صورت صفحه‌های دی‌وی‌دی نیز در دسترس است. دوام و پایداری این قالب (تقریباً صد سال) در مقایسه با عمر

کوتاه نوار ویدئو (به طور متوسط هشت سال)، نیز توانایی ذخیره مقداری زیاد داده (تقریباً ۸ ساعت) و مقایسه با حجم نوار ویدئو (به طور متوسط ۲ ساعت)، به علاوه کیفیت برتر تصویر و صدا از دلایل اصلی کاربرد این قالب برای عرضه فیلم سینمایی است. گذشته از این، دی وی دی جای کمتری می گیرد و به استفاده از کامپیوتر قابل حمل (Laptop) می توان آن را تقریباً در هر جایی استفاده کرد. از جمله می توان در حین مسافرت با قطار، هواپیما یا اتوبوس، یک فیلم سینمایی را با Laptop یا دستگاه قابل حمل پخش دی وی دی تماشا کرد. نیز می توان صحنه هایی از فیلم را سر کلاس های گوناگون، در مکان های گوناگون، نمایش داد. از دیگر امتیازهای دی وی دی آن است که برخلاف نوار ویدئو برای تماشای یک صحنه خاص نیازی به جلو عقب بردن (مکرر) نوار نیست. هر دی وی دی، یک (یا چند) فهرست (Menu) دارد که می توان صحنه دلخواه را انتخاب نمود و تماشا کرد. این، برای تدریس در رشته های سینما، که غالباً صحنه هایی از فیلم های گوناگون سر کلاس نمایش داده می شود بسیار مفید است. بیشتر فیلم های دی وی دی شامل "موارد دیگر" هم هست، یعنی علاوه بر خود فیلم، آنونس فیلم، تصاویری مستند از پشت صحنه فیلم، تفسیر کارگردان از فیلم، فیلم شناسی کارگردان و بازیگران، گفت و گو با دست اندرکاران فیلم، شیوه اجرای جلوه های ویژه، و گاه اجرای آوازهای فیلم نیز روی صفحه DVD وجود دارد. واضح است که همه این موارد برای استادان و دانشجویان رشته سینما، نویسندگان و منتقدان و مورخان سینمایی، و علاقه مندان سینما بسیار مفید است. توضیح این موارد و کاربرد آنها برای طیف های گسترده بالا موضوع مقاله جداگانه ای می تواند بود. ولی در اینجا می خواهم به کاربرد این ابزار برای علاقه مندان زبان و ترجمه بپردازم.

۳. کاربرد خاص DVD

کاربردهای خاص دی وی دی چند مقوله را در بر می گیرد، از جمله بررسی جلوه های ویژه، صدا، نسبت و کادر تصویر و مانند آن. برای نمونه، فیلم مومیایی (Mummy) ساخته استفن سامرز، ۱۹۹۹، شامل جلوه های ویژه گوناگونی است. نسخه دی وی دی این فیلم، شامل فیلمی درباره چگونگی طراحی و اجرای پیچیده این جلوه هاست. نیز، از آنجا که فیلم به مصر باستان مربوط می شود، بخش دیگری به تاریخ مصر باستان و تصاویر و نمادهای آن تمدن می پردازد. هر دو بخش فوق به جای خود، و جدای از فیلم، بسیار دیدنی و آموزشی است.

از دیگر کاربردهای خاص دی وی دی، استفاده از آن در آموزش زبان است. البته مواد تصویری عرضه شده روی دی وی دی، از جمله فیلم های سینمایی، اساساً برای آموزش زبان و ترجمه نیست اما ویژگی های فنی این رسانه آن را به یکی از بهترین ابزارهای آموزشی زبان تبدیل کرده است. می دانیم که فیلم های عرضه شده روی نوار ویدئو اگر به زبانی غیر از انگلیسی باشند معمولاً دارای زیرنویس انگلیسی اند. اما معمولاً فیلم های ویدئویی به همان زبان اصلی زیرنویس ندارند. و این، دقیقاً همان چیزی است که برای کاربرد آموزشی فیلم به آن نیاز است. البته در مورد برنامه های تلویزیونی یا فیلم های

سینمایی که از شبکه‌های تلویزیونی پخش می‌شود قضیه کمی فرق می‌کند؛ یعنی معمولاً شبکه‌های تلویزیونی آمریکایی و اروپایی، برای افراد ناشنوا برنامه‌ها را به زبان اصلی کشورشان زیرنویس می‌کنند.^۱ نکته اصلی این است که با دستگاه‌های معمولی ضبط ویدئو – مانند آنهایی که من و شما در خانه داریم – نمی‌توان هم فیلم و هم زیرنویس آن را به همان زبان روی نوار ویدئو ضبط کرد زیرا خود فیلم یا برنامه روی یک فرکانس پخش می‌شود و زیرنویس آن، به صورت Fast-text، روی فرکانسی دیگر. دستگاه‌های معمولی ضبط ویدئو قادر به ضبط هم‌زمان دو فرکانس نیستند. دو سه مدل دستگاهی که این توانایی را دارند، معمولاً ساخت Sony، بسیار گرانقیمت‌اند و کمیاب. وجود زیرنویس به زبان اصلی فیلم، از جمله برای درک واژه‌های عامیانه، گفت‌وگوها، تلفظ نادرست و واژگان، تشخیص کلمات آواها، تشخیص جمله‌های شخصیت‌های کارتون‌ی که معمولاً صدای تغییر یافته دارند، مکالمه‌های تلفنی یا از طریق بی‌سیم ضروری است. و درست در این موارد است که ویژگی‌های بی‌نظیر دی‌وی‌دی واقعاً راه‌گشا است.

گفتیم که صفحه‌های دی‌وی‌دی معمولاً دارای یک فهرست است. از این فهرست می‌توان موارد گوناگونی را که قبلاً ذکر شد گزینش کرد. مثلاً می‌توان ابتدا آنونس فیلم، سپس پشت صحنه آن و دست آخر خود فیلم را تماشا کرد، یا برعکس. نیز، از بخش Language می‌توان زبان گفتاری فیلم را انتخاب کرد، که معمولاً شامل زبان‌های انگلیسی، آلمانی و فرانسوی است. با انتخاب هر یک از این زبان‌ها، شخصیت‌های فیلم به آن زبان سخن می‌گویند، به عبارت ساده‌تر، فیلم به آن زبان دوبله می‌شود. علاوه بر این، می‌توان زیرنویس فیلم را بر حسب زبان گزینش کرد. برای نمونه، دوباره به نسخه دی‌وی‌دی فیلم مومیایی باز می‌گردیم. در بخش زبان این فیلم دو گزینه انگلیسی و آلمانی وجود دارد. در بخش زیرنویس (Subtitles) می‌توان یکی از یازده زبان را انتخاب کرد. فیلم هشت میلیمتری (8 mm) ساخته شو‌ماخر، ۱۹۹۸، نیز دارای دو زبان گفتاری انگلیسی و آلمانی و زیرنویس‌هایی به ۱۳ زبان است.

با در نظر گرفتن ترکیب‌های گوناگون، ۲۸ مورد انتخاب زبانی فرا روی تماشاگر است. مثلاً می‌توان فیلم را به زبان انگلیسی و بازیرنویس هندی تماشا کرد، یا به زبان آلمانی بازیرنویس یونانی. و این، به نظر من، برای آموزش زبان و ترجمه بسیار راه‌گشا است. این نکته، حتی از این هم فراتر می‌رود. زیرا برخلاف نوار ویدئو که اگر هم دارای زیرنویس به همان زبان باشد، حروف روی فیلم ضبط شده‌اند و قابل "خاموش" کردن نیستند، با دی‌وی‌دی این امکان وجود دارد که زیرنویس را حذف یا دوباره برقرار کرد. می‌توان صحنه‌ای را بدون زیرنویس نشان داد تا ارزیابی کرد که دانشجویان چه مقدار از گفت‌وگوها را دریافته‌اند، سپس برای امتحان می‌توان همان صحنه را این بار بازیرنویس نشان داد بدون اینکه نیازی به برگرداندن فیلم به اول صحنه باشد. گمان می‌کنم این توانایی چیزی باشد که بسیاری از استادان آموزش زبان و ترجمه مدت‌ها در پی آن بوده‌اند. بویژه اینکه با استفاده از کامپیوتر قابل حمل (Laptop) یا دستگاه پخش دی‌وی‌دی قابل حمل (به اندازه یک کتاب رُفعی معمولی) می‌توان فیلم را روی تلویزیون

۱. نگاه کنید به گفت‌وگوی این جانب در مورد ترجمه فیلم، فصلنامه مترجم، شماره ۲۶، بهار و تابستان ۱۳۷۷.

یا مونیتر یا از طریق پروژکتور دیجیتال (Data Projector) نمایش داد. البته، همچون هر وسیله دیگری کاربرد دی وی دی چند نکته دارد که در زیر به آنها اشاره می‌کنم.

۴. چند نکته

الف. دی وی دی فیلم‌های سینمایی، همچون نوار ویدئو، در قالب‌های گوناگون NTSC, SECAM و PAL تولید می‌شود. دستگاه پخش دی وی دی به شیوه سخت‌افزار باید توانایی پخش این قالب‌ها را داشته باشد. هر چند بیشتر صفحه‌های دی وی دی به صورت PAL است ولی قالب‌های دیگر نیز رواج دارد. ب. علاوه بر این، صفحه‌های دی وی دی به ۶ منطقه تقسیم‌بندی شده‌اند. این برای جلوگیری از کپی و صادرات غیرقانونی فیلم سینمایی روی این رسانه صورت گرفته است. به این ترتیب دی وی دی منطقه ۱ (امریکا) بر روی دستگاهی که کد منطقه ۲ (بریتانیا) دارد قابل پخش نیست. با این حال برخی از صفحه‌های دی وی دی، بویژه کنسرت‌های موسیقی، معمولاً "همه منطقه‌ای" است. نیز دستگاه‌های پخش سخت‌افزاری و نرم‌افزاری دی وی دی را می‌توان دستکاری کرد تا بتوانند دی وی دی همه مناطق شش‌گانه را نمایش دهند. به بسیاری از دلایل، توضیح این شیوه‌ها خارج از بحث این مقاله مختصر است. ج. پخش "موارد دیگر" که شامل انبوهی از مواد دیداری - شنیداری است بر روی همه دی وی دی‌ها وجود ندارد. معمولاً دی وی دی‌های منطقه ۱ بیشتر شامل این موارد است ولی زیر نویس انگلیسی معمولاً روی همه آنها یافت می‌شود. برای اطمینان باید پشت جلد دی وی دی و بویژه موارد ذکر شده زیر Special Features را نگاه کرد.

د. برای پخش قابل قبول دی وی دی روی کامپیوتر، ویژگی‌های زیر (حداقل) لازم است. در اینجا تأکید من بر Laptop است زیرا می‌توان آن را به راحتی از کلاسی به کلاس دیگر برد:

Processor: Pentium II 300MHZ	پردازنده: پنتیوم ۲-۳۰۰ مگاهرتز
RAM: 64 MB	حافظه: ۶۴ مگابایت
Video Memory: 4-8 MB	حافظه ویدئو: ۴-۸ مگابایت
Screen: 13-15 Inch TFT	صفحه: ۱۳-۱۵ اینچ TFT
DVD Drive	محفظه پخش دی وی دی
MPEG-2 decoding software	نرم‌افزار رمزگشایی MPEG-2

برای پخش هم‌زمان صحنه‌های مورد نظر روی صفحه کامپیوتر، صفحه مونیتر و تلویزیون، کامپیوتر باید دارای خروجی مونیتر، خروجی تلویزیون و قابلیت پخش دوگانه (Twin Display) باشد. □